

(החשך מעמוד 69)

הפולנים בוארשה (1944) את סיפוריה. פרקיה של אילנה וינרבלברון עשויים כיום כרונולוגי יבש ומרגש, כמיסמכים נודעים אחרים מאותם ימים.
דן מלמן מנסה להבהיר את מושג "הצלה בתקופת השואה", כשהוא מפגל את השואה לתקופותיה, ואת העזרה לדרך גותיה. ישראל גוטמן מנסה להתמודד בר-שימתו עם השואה כתופעה ייחודית ואור-גיברסלית, תוך שהוא חושף דיעות ועמדות של חוקרים, יוצאי-דופן מסוגה של חנה ארנדט.

יוסף אלגזי מביא רשימה מדהימה, העיר סקת בואר מיוחד של הספרות האירופית, שכל מטרתה היא הכחשת השואה, או במי לים אחרת, מיון אותה ספרות המכחישה את קיומה של תוכנית לפיתרון הסופי, והוכחה מילולית שכביכול הגרמנים לא השמידו את היהודים.
"ספר המעורר פליאה", מאמרים נור-ספים הופכים את מורשת לעוד מיסמך של תוגה, בעמודים האחרונים של כתב-עת זה. מצוייה רשימה קצרה של אחד



ד"ר אליהו בן-אלישר
איך אסור לכתוב ספר בנושא היסטורי

מעורכי מורשת, כרופ' יהודה באואר, תחת הכותרת ספר מעורר פליאה, שבה הוא דן לשבת את סיפורו (ו/או עבודת הווקטוראט) של שגריישראל הנוכחי במצרים. ד"ר אליהו בן-אלישר, ש-ראה אור לפני כשנה, בתירגום לעברית, כבר בפתיחה מבהיר באורא את כוונותיו, וסותר את התיזה הקיימת בכותרת סיפורו של בן-אלישר: "מסתבר איפוא שלמען הכותרת המושכת הקריב המחבר (או המחז'ל) את התוכן ומיד הוא מוסיף בדבר ערכו: "לפנינו איפוא ספר היסטורי נקוצר בשפתנו, שאין בו ציוני מקורות והמצטיין בחוסר ביבליוגראפיה". אחרי רשימה מפורטת של אידיוקים כותב באואר: "מבחינת אלה מנהוה סיפ' של ד"ר בן-אלישר דוגמה קלאסית איך אסור לכתוב ספר בנושא היסטורי רציני". את רשימתו מסיום פרופ' באואר בנוסח: "בן-אלישר כותב ש'היהודים תיארו כפע' לייכרות למארכסיים וככלי מישחק בידי איכיה של גרמניה' (עמ' 24). אין לזה כל שחר, והתעוררות, שהוא עצמו מציטט מהן, מראות כעליל את ההיפך. היהודים הם ממציאי המארכסיזם. הם המשתמשים שום בו להשתלטות על העולם. אין הם כלי-מישחק בידי אייכר גרמניה, אלא אייכר גרמניה הם כלי-מישחק בידי היהודים, וכך כותב היטלר במפורש, למשל בספרו השני משנת 1928.

"סיפורו של ד"ר בן-אלישר הוא אם כן ספר מסוכן, משום שאינו אמין, מתעלם מכל הישגי המחקר ההיסטורי בעשרים השנים האחרונות, והופך את הנאציזם, כי עצום, לתופעה שולית שמתוך השימוש ביהודים כמכשיר הגיעה באורח בלתי-מוסרית כל צרכו לרצח העם היהודי. שמו של החיבור אינו תואם את תוכנו.

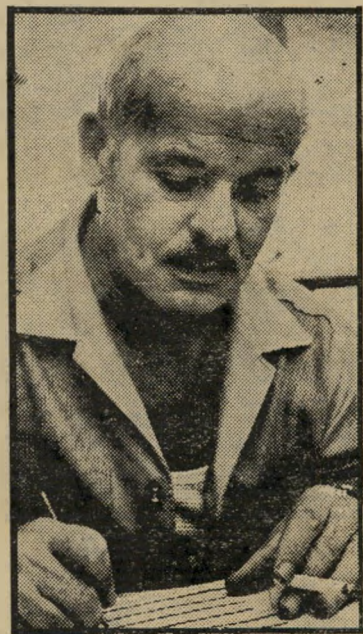
"מר בגין כתב לספר הקדמה שאינה מדינית החוץ של הרייך השלישי והי-יהודים 1933-1939: מבוא: מנחם בגין, 222 עמודים: הוצאת עידנים - ידיעות אחרונות (כריכה קשה).

מעוררת פחות פליאה מאשר הספר עצמו, להקדמה ולכותרת של הספר אותה תכונה: אין ביניהן לבין תוכנו של הספר ולא כלום. יש ומתעורר החשד שמנחם בגין לא עיין דיו בספר זה. ייתכן שאילו עשה כן, היה כותב הקדמה אחרת."

ספרות שואה

מיקבץ

● השואה הביאה אנשים רבים לחוות חוויות, שספק אם בן-תמותה כלשהו היה מאמין שיש בכוח אדם לעבור אותן. כמה חוויות כאלה עברו על משה סמור, שהעלה את זיכרונותיו, המאוד אי-שיים וכנים, בספר נאבתי על חיי שראה אור במורשת וספריית פועלים. סיפורו של סמור מביא מבעד לסיפורו של פרט, את סיפור חיסולה של קהילת בריסק, סיפור המתחיל במיתקפה הנאצית, של ה-22 ביוני 1941, המחטלת את השילטון הסובייטי שבעיר, שהמחבר מונה אותה "עיר הנידונים למוות". סיפורו של סמור הוא חזרה נוספת, אם כי אישית מאוד, ובלתי-מחייבת, של סיפור בניית הלבנים מסביב לגיטו היהודי, איבוד מקורות הפרנסה, ראשית החשש לגורל, והכנת מקור מות מחבוא. הפעם, המספר הוא מחנך במוסד לנערים יהודיים, יתומים, אשר מתאר בנוסח כמעט-ספרותי את תהליך השקיעה וההתבהמות, את בניית המסמור רה בבית ברקין, ההסתתרות שבמטמורה, האשליה וכלילון האשליה, הרעב מחד, ומפקד הגסטאפו המאיר ר'ר'ה, הדרוש



בנימין טנא

תעודה ספרותית אישית והיסטורית

מתנה מיוחדת במינה ליום-הולדתו: "עו" גת יום-הולדת מכוכה בטבעות-זהב שאכ"נים יקרות היו משהבצות בהן..." ואז מגיעות האקציות, והמספר נותר מבודד במטמורה שלו. בדרך פלא הוא מצליח להתחמק לאחר הביוה של המקומיים, ומוצא מיקלט אצל גויים, ואחר נמלט ומגיע למחנה פועלי כפיה סובייטיים, ונש"לח לעבוד, כ"רוסי" בגרמניה, שם הוא ממתיך לצבא האדום, ובהגיעו, הוא מת-גייס אליו ומסיים כמתורגמן את המליחמה בצד המנצחים. בפרק הסיום מתאר סמור את שיבתו לבריסק, את מותה הסרפי של הקהילה, ואת גישואיו. בכוח פרק זה להמחיש את מחיקתה של עיר ואם בישראל.

● לא ברור לי, מי ממנהלי הוצאת הספרים עם עובד החליט שהספר המעולה אל עיר נעורר ממת בנימין טנא הוא ספר לבני נוער, המיועד לקוראי ספריית דן חסכן. ספר זה, ראוי יותר לסידרת הספריה לעם, והוא תעודה ספרותית, אי-שית והיסטורית, מדהימה ומרתקת, העי-שויה ביד אמן של טנא, שהצליח לכנס רגישות של משורר - שלא באה לידי

ספרים על המוקד

בשנת 1933 הועלו על המוקד ליד האוניבר-סיטה בברלין, ובערים אחרות בגרמניה טפרי-הם של: שלום אש, אנרי בארביס, ברטולד ברכט, מאכט ברוד, אלפרד דאבליו, איליה ארנבורג, אלברט איינשטיין, ליאון פויכטוונגר, איוואן גול, יארוסלב האשק, אגון ארווין קיש, היינריך מאן, קלאוס מאן, אריק מאריה רימארק, ארתור שניצלר, ריכארד בריהופמאן, ארנולד צווייג, סטיפן צווייג ועוד רבים. בערב פסח 1980, במסגרת "ביעור חפץ" העלו פעילי המחנה התורתי "יד לאחים" ספרות מיסיונרית על המוקד.

בסווייה בעבר - עם כאבהלב של אדם השב לארץ הולדתו, לאחר שזו קועקעה בידי חייתו אדם. הספר הוא מסעו של טנא לפולין, מיד לאחר תום מלחמת-העולם, בתואנה של עריכת אנתולוגיה שאיש אינו מעוניין בה, תוך שהוא מצליח, בעזרת כמה סיפורים, להביא איפיון ספרותי ערכי ביותר של כל אשר התחולל על היהדות הגדולה והמפוארת של הימים שקדמו לי-מלחמה. בעזרת קצין פולני יהודי למחצה, אשת משורר פולני המסתירה את יהדותה למרות חוס המישטר הנאצי, אחרתו של המספר המשרתת את שירותי החושך של המישטר, כמה פעלים צעירים, מיש-פחה של גויים שהצליחו להסתיר יהודים, מביא בנימין טנא, את אחת מיצירות הספרות המעולות ביותר, שראו אור, בעבי-רית בעשור האחרון בנושא השואה.

● לסיפורה של יטה שפירא-רוזנצווייג, הנושא את הכותרת גם בפונאך היינו הגיע כותב שורות אלה, במיקרה, במסגרת עבודת ראיון עם האמן שמואל בק, הספר שראה אור בהוצאת בית לז-חמי הגישאות והוצאת הקיבוץ המאוחד

ספרי נוער

אחרת!

במשך קרוב לשנות דור, הצליחו אמצעי תיקשורת, ספרים ושאר גורמים שיש בכוחם להשפיע - להמאס את נושא השואה על הדורות הצעירים שגדלו בארץ. החומר הספרותי האחד והיחיד, שהיה בכוחו להציג, בצורה אישית וישירה את נושא השואה, היה יומנה של אנה פראנק.

באחרונה, התפתחה מגמה חדשה, של ספרות בניינעורים המתמודדת עם נושא השואה, וזאת מבלי להמאס את הנושא על בניינעורים, או צעירים מהם.

ספר מעוצב למופת, המביא באורח ישר את המסר, הוא סיפורה של אמיליה רואי סיפור אחר שראה אור באחרונה בהוצאת הקיבוץ המאוחד. ספר זה מספר "על ילדה בגינה הכבושה" והוא נפתח בנוסח: "שמעתי וראי רבות על השואה, וכמובן - רק רעות. כי אימנם לא היה מעולם כשואה לאכזריות ולרשע. אולם, חשבת, כדאי לספר לכם הפעם על מיקרה יוצא דופן, שהשתים כפי טוב..." זה ספר דיאקטי, המתאר את סיפור הצלתה של מישפחה יהודית בגרמניה. סיפור המביא במונחים של ילדים את אותו עולם מזוויע שהנאצים הביאו על אירופה כולה.

י'הנה רים בסיפורה החדר בעליית הגג שראה אור בהוצאת מסדה בסידרת קשת, מספרת לבנותיה, את סיפור קורותיה כילדה בהולנד הכבושה בידי הגרמנים. הספר שאת נוסחו העברי הביא יעקב שרת, מתאר את עולמה של המספרת, המסתתרת בעליית-הגג בחוות איכרים גידחת. השנים נקפו, ורק עם התרחק הזווה, החלה יונה רייס לכתוב ולרשום את קורותיה, כתפיה אישית. סיפורה של רייס הוא סיפור אישי, המביא גם את ההיסטוריה, בניסוחים כמו: "היטלר. כל האנשים ברדיו דיברו רק על היטלר. הוא כווראי איש חשוב מאוד בגרמניה. מדוע הוא אינו אהב את היהודים הגרמנים? והוא כאמת אינו אהב אותם. אחרת מדוע הוא מציק להם? כרדיו אמרו שהוא מציק..."

במקביל למראות המילחמה, סיפורה של רייס הוא גם סיפור התבגרותה של נערה, במיסתור, סיפור של ראית החיים שבשבייה בעיניים מתבגרות. ואז מגיעה המספרת, למה שלא הגיעה אנה פראנק, והיא מתארת זאת: "הבכתי סביב. לאן נעלמה מיני? או, אלהים איכרים, היא טיפסה על מנך, השישפה וזרקותיה והיבקה ציורא חיל - ונשקה לו, ומיד קפצה חזרה משה..." והאיכרים המארחים מסבירים, בנימת התנצלות לשכניהם: "כן, ההינקים איכסנו אותן זמן-מה. חודשים. אצלנו הן היו יותר משגתים: הן נערות טובות. לא סיפרנו עליהן לאף אחד. אל תרגזו עלינו. זה היה מסוכן מדי אילו סיפרנו לכולם באיפול..."